

ARBETSMILJÖ

Sedan 1980-talet har en bättre arbetsmiljö varit en viktig fråga för EU. På EU-nivå har det införts lagstiftning om minimistandarder för skydd av arbetstagare, samtidigt som medlemsstater har fått behålla eller införa strängare åtgärder. När Lissabonfördraget trädde i kraft blev EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna rättsligt bindande, vilket gjorde att arbetsmiljöpolitiken blev en ännu viktigare del av EU:s lagstiftning.

RÄTTSLIG GRUND

Artiklarna 91, 114, 115, 151, 153 och 352 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget).

MÅL

På grundval av artikel 153 i EUF-fördraget uppmantrar EU till en förbättrad arbetsmiljö genom en harmonisering av arbetsvillkoren i syfte att skydda arbetstagarnas hälsa och säkerhet. Därför fastställs minimikrav på EU-nivå, samtidigt som medlemsstaterna får införa en högre skyddsnivå på nationell nivå om de önskar. Enligt fördraget får de direktiv som antagits inte medföra administrativa, finansiella eller rättsliga begränsningar som hindrar små och medelstora företag från att etableras och utvecklas.

RESULTAT

A. Institutionell utveckling

Under överinseende av Europeiska kol- och stålgemenskapen genomfördes olika forskningsprogram inom arbetsmiljöområdet. Behovet av en allmän strategi i denna fråga blev uppenbart vid inrättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEG) 1957. Rådgivande kommittén för arbetarskyddsfrågor inrättades 1974 för att bistå kommissionen. För att EU:s inre marknad skulle kunna fullbordas krävdes minimikrav för arbetsmiljön. Därför antogs en rad direktiv, till exempel direktiv 82/605/EEG (som ersattes av [direktiv 98/24/EG](#)) om skydd mot riskerna i samband med blymetall, direktiv 83/477/EEG (senast ändrat genom [direktiv 2009/148/EG](#)) om asbest och direktiv 86/188/EEG (senast ändrat genom [direktiv 2003/10/EG](#)) om buller.

1. Europeiska enhetsakten

Då [Europeiska enhetsakten](#) antogs 1987 infördes arbetsmiljöfrågan för första gången i EEG-fördraget, i en artikel som fastställde minimikrav och gjorde det möjligt för rådet att anta direktiv om arbetsmiljö med kvalificerad majoritet. Syftet var att förbättra

arbetsmiljön, att harmonisera arbetsmiljövillkoren, att förhindra social dumpning i samband med förverkligandet av den inre marknaden och att förhindra att företag flyttar till områden med en lägre skyddsnivå för att uppnå konkurrensfördelar.

2. Amsterdamfördraget (1997)

[Amsterdamfördraget](#) medförde höjd status för sysselsättningsfrågorna genom det kapitel om sysselsättning och avtal om socialpolitik som infördes. För första gången antogs direktiv som innehöll minimikrav för arbetsmiljö och arbetsvillkor av både parlamentet och rådet genom medbeslutandeförfarandet.

3. Vad tillförde Lissabonfördraget (2007)?

[Lissabonfördraget](#) innehåller en social klausul som anger att sociala krav måste beaktas i EU:s politik. När Lissabonfördraget trädde i kraft blev [EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna](#) rättsligt bindande för medlemsstaterna då de tillämpar unionsrätten.

4. Den europeiska pelaren för sociala rättigheter (2017)

[Den europeiska pelaren för sociala rättigheter](#), undertecknad av rådet, kommissionen och parlamentet i november 2017, fastställer 20 rättigheter och principer, bland annat den rättighet som stadfästs i artikel 31 i stadgan om de grundläggande rättigheterna om arbetsförhållanden som respekterar arbetstagarnas hälsa, säkerhet och värdighet. Pelaren är inte rättsligt bindande i sig, utan är ett paket med lagstiftande och icke-bindande åtgärder för att främja uppåtående konvergens när det gäller levnads- och arbetsvillkor i EU.

B. Milstolpar: direktiv och Europeiska arbetsmiljöbyrå

1. Ramdirektiv 89/391/EEG och enskilda direktiv

Artikel 137 i Nicefördraget (nu artikel 153 i EUF-fördraget) utgjorde grunden för EU:s arbete med att förbättra arbetsmiljön för att skydda arbetstagarnas hälsa och säkerhet. Antagandet av [ramdirektiv 89/391/EEG](#), som är särskilt inriktat på ett förebyggande förhållningssätt, var en milstolpe. Det föreskrev förebyggande åtgärder, information, samråd, balanserat deltagande och utbildning för arbetstagare och deras företrädare i den offentliga och privata sektorn.

Ramdirektivet utgör grunden för 25 enskilda direktiv inom olika områden och för [rådets förordning \(EG\) nr 2062/94](#) om upprättande av en europeisk arbetsmiljöbyrå. Det har också påverkat andra rättsakter som rör arbetstagare som hyrs ut av bemanningsföretag och aspekter av arbetstid i olika direktiv.

I de enskilda direktiven ingår

- krav för säkerhet och hälsa på arbetsplatsen (89/654/EEG) och varselmärkning och signaler för hälsa och säkerhet i arbetet (92/58/EEG),
- användning av arbetsutrustning (89/655/EEG, ändrat genom direktiven 2001/45/EG och 2009/104/EG), personlig skyddsutrustning (89/656/EEG), arbete vid bildskärm (90/270/EEG) och manuell hantering (90/269/EEG),
- sektorer: tillfälliga eller rörliga byggarbetsplatser (92/57/EEG), utvinningsindustrin (borrning) (92/91/EEG, 92/104/EEG) och fiskefartyg (93/103/EG),

- grupper: gravida arbetstagare (92/85/EEG) och skydd av minderåriga i arbetslivet (94/33/EG),
- agens: exponering för carcinogener (90/394/EEG) och direktivet om skydd för arbetstagare mot risker vid exponering för carcinogener eller mutagena ämnen i arbetet (2004/37/EG), kemiska agens (98/24/EG, ändrat genom direktiven 2000/39/EG och 2009/161/EU), biologiska agens i arbetet (2000/54/EG) och skydd mot joniserande strålning (direktiv 2013/59/Euratom som upphäver tidigare direktiv i ämnet), skydd för arbetstagare som kan utsättas för fara orsakad av explosiv atmosfär (99/92/EG), arbetstagares exponering för risker som har samband med fysikaliska agens: vibration (2002/44/EG), buller (2003/10/EG), elektromagnetiska fält (2004/40/EG, ändrat genom direktiv 2013/35/EU) och artificiell optisk strålning (2006/25/EG)
- ämnen: anpassning av flera direktiv om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar (direktiv 2014/27/EU).

Översynen av [direktiv 2004/37/EG](#) om skydd för arbetstagare mot risker vid exponering för carcinogener eller mutagena ämnen i arbetet har tagit flera år. En första uppsättning av 13 ämnen behandlades i ett [förslag från maj 2016](#) och antogs slutligen i december 2017. Ett [andra förslag från januari 2017](#) om att se över gränsvärden för ytterligare sju ämnen antogs i januari 2019, efter det att parlamentet lyckats få ett yrkeshygieniskt gränsvärde för avgaser från dieselmotorer infört i tillämpningsområdet. Ett tredje [förslag från april 2018](#), som omfattar ytterligare fem ämnen som används inom metallurgi, elektroplätning, utvinning, återvinning, laboratorier och hälso- och sjukvård, antogs slutligen i juni 2019 som direktiv 2019/983. I september 2020 ledde en fjärde revision av direktivet till nya eller reviderade gränsvärden för tre cancerframkallande ämnen. Förslaget är det första initiativet i den kommande europeiska planen för att bekämpa cancer.

Överenskommelser inom ramen för arbetsmarknadsparternas dialog är ett annat sätt att ta initiativ till sociallagstiftning (se faktablad [2.3.7](#)). I december 2016 antog rådet direktiv (EU) 2017/159 om genomförande av arbetsmarknadsparternas avtal om förbättring av arbetsvillkoren inom fiskerisektorn, som ingicks 2013. Det tog dock mer än fyra år att genomföra ett liknande avtal för frisörbranschen på grund av den översyn av all lagstiftning på arbetsmiljöområdet som gjorts som en del av kommissionens program om lagstiftningens ändamålsenlighet och resultat (Refit).

2. Europeiska arbetsmiljöbyrån (EU–Osha)

Europeiska arbetsmiljöbyrån ligger i Bilbao och inrättades 1996. Den har till uppgift att arbeta för utbyte av kunskap och information för att främja en riskförebyggande kultur. Byrån har utvecklat en webbaserad plattform för [onlineverktyget för riskbedömning \(OiRA\)](#), som innehåller sektorsvisa verktyg för riskbedömning anpassade till små och medelstora företag på alla språk, samt [e-verktyget för farliga ämnen](#), som ger företag råd om farliga ämnen och kemiska produkter och om hur de ska tillämpa god praxis och vidta skyddsåtgärder. Under 2015 genomförde EU–Osha en [översyn av framgångsrika riktmärkningsinitiativ för arbetsmiljön](#) som gjorde att organisationer kunde jämföra varandras hälso- och säkerhetsprocesser. 2016 avslutade byrån ett [pilotprojekt om hälsa och säkerhet för äldre arbetstagare](#) som initierades av kommissionen på

begäran av Europaparlamentet. Dessutom har byrån sedan år 2000 haft årliga upplysningskampanjer om Hälsosamma arbetsplatser, vilka tagit upp olika hälso- och säkerhetsfrågor. Kampanjen 2020–2022 är inriktad på att förebygga arbetsrelaterade muskel- och skelettbesvär.

C. Gemenskapens handlingsprogram och strategier för arbetsmiljö

Mellan 1951 och 1997 var Europeiska kol- och stålunionens forskningsprogram verksamma inom arbetsmiljöområdet. Den europeiska sociala agendan, vilken antogs 2000, bidrog till ett mer strategiskt synsätt i frågan på EU-nivå. Därefter antogs en övergripande strategi för välbefinnande på arbetsplatsen i gemenskapens arbetsmiljöstrategi 2002–2006.

Gemenskapsstrategin 2007–2012 var inriktad på förebyggande åtgärder. Syftet var att åstadkomma en fortsatt minskning av antalet yrkesskador och yrkessjukdomar i EU, särskilt genom att fastställa och genomföra nationella strategier, förbättra och förenkla befintlig lagstiftning och förbättra genomförandet av denna lagstiftning genom utbyte av god praxis, medvetandehöjande verksamhet och bättre information och utbildning.

I juni 2014 offentliggjorde kommissionen EU:s strategiska ram för arbetsmiljö 2014–2020, som antogs av rådet i mars 2015. Ramen avser att hantera tre stora utmaningar: att förbättra och förenkla befintliga regler, att stärka förebyggandet av arbetsrelaterade sjukdomar, däribland nya risker, och att ta hänsyn till den åldrande arbetskraften. Särskild uppmärksamhet ägnas mikroföretagens och småföretagens behov. Kommissionens meddelande från 2017 om säkrare och hälsosammare arbetsplatser var dessutom inriktat på en modernisering av EU:s lagstiftning och politik på arbetsmiljöområdet.

Som en del av sitt arbetsprogram för 2021 kommer kommissionen att lägga fram EU:s nya strategiska ram för arbetsmiljö för perioden 2021–2027. Liksom de tidigare strategierna förväntas denna ram leda till ett antagande eller en översyn av nationella arbetsmiljöstrategier för att stimulera samordnade insatser på olika nivåer, med deltagande av medlemsstater, arbetsmarknadens parter och andra nyckelaktörer. Det kommande meddelandet svarar också på rådets nyligen antagna slutsatser och yttranden från den rådgivande trepartskommittén för arbetsmiljöfrågor och yrkesinspektörskommittén.

Sedan covid-19-epidemins utbrott har kommissionen vidtagit åtgärder för att säkra arbetstagarnas hälsa och säkerhet. I juni 2020 uppdaterades direktivet om biologiska agens (2000/54/EG) till att inkludera SARS-coronavirus-2 på listan av biologiska agens, i syfte att redovisa de nya riskerna på arbetsplatsen. Kommissionen har uppmanat arbetsgivarna att utvärdera riskerna och vidta förebyggande och skyddande åtgärder för att minimera skador, särskilt för personer som kommer i direkt kontakt med viruset i sitt arbete. I april 2020 utfärdade kommissionen riktlinjer för återvändande till arbete efter nedstängningen.

EUROPAPARLAMENTETS ROLL

Parlamentet har ofta framhållit behovet av bästa möjliga skydd för arbetstagares hälsa och säkerhet. Det har antagit resolutioner med krav på att alla aspekter som direkt eller indirekt berör arbetstagares fysiska eller psykiska hälsa ska

omfattas av EU-lagstiftningen. Parlamentet har även haft betydande inflytande på direktiven om förbättrade arbetsvillkor. Det stöder kommissionens arbete för att förbättra informationen till små och medelstora företag. Det anser att arbetet måste anpassas efter människors färdigheter och behov, och inte tvärtom, och att större arbetsmiljöhänsyn bör tas till utsatta arbetstagares särskilda behov. Parlamentet har uppmanat kommissionen att undersöka de framväxande risker som inte omfattas av befintlig lagstiftning, till exempel exponering för nanopartiklar, stress, utbrändhet och våld och trakasserier på arbetsplatsen.

Framför allt har parlamentet haft en avgörande roll för antagandet av ett ramavtal om förebyggande av stick- och skärskador inom hälso- och sjukvården, vilket genomfördes genom [rådets direktiv 2010/32/EU](#). Det har även uppmanat till förbättringar av befintlig lagstiftning om skydd för gravida arbetstagare och skydd för arbetstagare från muskel- och skelettbesvär. Andra viktiga krav är att inrätta ett direktiv om miniminormer för erkännande av yrkessjukdomar och att utvidga [ramdirektiv 89/391/EEG](#) till att omfatta vissa grupper av arbetstagare (såsom militärer, egenföretagare, hushållsanställda och hemarbetande).

I juni 2010 avvisade parlamentet kommissionens förslag att ändra direktivet om arbetstidens förläggning för mobila arbetstagare inom vägtransportsektorn, eftersom man inte ansåg att egenföretagare skulle uteslutas från direktivets tillämpningsområde. Kommissionen drog därför tillbaka sitt förslag.

I sin resolution av den 25 november 2015 beklagade parlamentet, som svar på kommissionens antagande av ramen för arbetsmiljö 2014–2020, att inga specifika mål hade fastställts i ramen och efterlyste mer konkreta lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder efter halvtidsöversynen 2016.

I september 2018 antog parlamentet en resolution om olika sätt att återintegrera arbetstagare i sysselsättning av hög kvalitet efter skada eller sjukdom, grundad på tre pelare: förebyggande och tidigt ingripande, återgång till arbete och förändrade attityder till återintegrering av arbetstagare.

Utöver att ändra lagstiftningsförslag och övervaka och främja kommissionens övriga arbete på arbetsmiljöområdet, har parlamentet en framåtblickande syn på frågan, och undersöker nya risker knutna till teknisk innovation och därmed sammanhängande förändringar i arbetsorganisationen.

[Aoife Kennedy / Zahra Boudalaoui-Buresi / Stefan Schulz](#)
12/2020

